

29

II/2020

МУЗИКОЛОГИЈА
USICOLOGY

Етномузиколог
Владимир Р. Ћорђевић

Ethnomusicologist
Vladimir R. Ćorđević

Часопис МУЗИКОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ
Journal of THE INSTITUTE OF MUSICOLOGY SASA

Музикологија

Часопис Музиколошког института САНУ

Musicology

Journal of the Institute of Musicology SASA

~

29 (II/2020)

~

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК / EDITOR-IN-CHIEF

Александар Васић / Aleksandar Vasić

РЕДАКЦИЈА / EDITORIAL BOARD

Ивана Васић, Јелена Јовановић, Данка Лајић Михајловић, Ивана Медић, Биљана Милановић,
Весна Пено, Катарина Томашевић /

Ivana Vesić, Jelena Jovanović, Danka Lajić Mihajlović, Ivana Medić, Biljana Milanović, Vesna Peno,
Katarina Tomašević

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ / EDITORIAL ASSISTANT

Милош Браловић / Miloš Bralović

МЕЂУНАРОДНИ УРЕЂИВАЧКИ САВЕТ / INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL

Светислав Божић (САНУ), Џим Семсон (Лондон), Алберт ван дер Схоут (Амстердам), Јармила
Габријелова (Праг), Разија Султанова (Лондон), Денис Колинс (Квинсленд), Сванибор Петан
(Љубљана), Здравко Блажековић (Њујорк), Дејв Вилсон (Велингтон), Данијела Ш. Берд
(Кардиф) / Svetislav Božić (SASA), Jim Samson (London), Albert van der Schoot (Amsterdam),
Jarmila Gabrijelova (Prague), Razia Sultanova (Cambridge), Denis Collins (Queensland), Svanibor
Pettan (Ljubljana), Zdravko Blažeković (New York), Dave Wilson (Wellington), Danijela S. Beard
(Cardiff)

Музикологија је рецензирани научни часопис у издању Музиколошког института САНУ. Посвећен је проучавању музике као естетског, културног, историјског и друштвеног феномена и примарно усмерен на музиколошка и етномузиколошка истраживања. Редакција такође прихвата интердисциплинарне радове у чијем је фокусу музика. Часопис излази два пута годишње. Упутства за ауторе се могу преузети овде: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

Musicology is a peer-reviewed journal published by the Institute of Musicology SASA (Belgrade). It is dedicated to the research of music as an aesthetical, cultural, historical and social phenomenon and primarily focused on musicological and ethnomusicological research. Editorial board also welcomes music-centred interdisciplinary research. The journal is published semiannually. Instructions for authors can be found on the following address: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

ISSN 1450-9814

eISSN 2406-0976

UDK 78(05)

БЕОГРАД 2020.

BELGRADE 2020

Одрицање од одговорности / Disclaimer

Садржај објављених текстова одражава искључиво ставове њихових аутора. Уредник и редакција не носе одговорност за тачност изнетих података. Електронске адресе и линкови су тачни у тренутку објављивања ове свеске. Уредник и редакција не одговарају за трајност, тачност и прикладност линкованог садржаја. /

The content of published articles reflects only the individual authors' opinions, and not those of the editor and the editorial board. Responsibility for the information and views expressed in the articles therein lies entirely with the author(s). Electronic addresses and links are correct at the moment of the publication of this volume. The editor and the editorial board are not responsible for the persistence or accuracy of urls for external or third-party websites referred, and do not guarantee that any content on such websites is, or will remain, accurate and appropriate.

ПРЕВОДИОЦИ / TRANSLATORS

Ивана Медић, Александар Васић, Милош Браловић /
Ivana Medić, Aleksandar Vasić, Miloš Bralović

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК / ENGLISH-LANGUAGE EDITING

Ивана Медић / Ivana Medić

ЛЕКТОРИ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК / SERBIAN-LANGUAGE EDITING

Јелена Јанковић-Бегуш, Александар Васић / Jelena Janković-Beguš, Aleksandar Vasić

КОРЕКТУРА / PROOFREADING

Милош Браловић, Александар Васић / Miloš Bralović, Aleksandar Vasić

ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКА ОБРАДА / DESIGN & PREPRESS

Милан Шупут, Бојана Радовановић / Milan Šuput, Bojana Radovanović

ШТАМПА / PRINTED BY

Скрипта Интернационал, Београд / Scripta Internacional, Belgrade

Часопис је индексиран на <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> и у међународној бази ProQuest. /

The journal is indexed in <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> and in the international database ProQuest.

Објављивање часописа финансијски је помогло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије / The publication of this volume was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia

САДРЖАЈ / CONTENTS

РЕЧ УРЕДНИКА / EDITOR'S FOREWORD
9–12

ТЕМА БРОЈА / THE MAIN THEME
ЕТНОМУЗИКОЛОГ ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ /
ETHNOMUSICOLOGIST VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ

Sanja Radinović i Dimitrije O. Golemović
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO SERBIAN MUSICAL
FOLKLORISTICS

Сања Радиновић и Димитрије О. Големовић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА СРПСКОЈ МУЗИЧКОЈ
ФОКЛОРИСТИЦИ
15–33

Mirjana Zakić
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF
ETHNOORGANOLOGY
Мирјана Закић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА РАЗВОЈУ ЕТНООРГАНОЛОГИЈЕ
35–49

Sanja Ranković
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE TRANSCRIPTION OF
VOCAL PRACTICES
Сања Ранковић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА ТРАНСКРИПЦИЈИ ВОКАЛНЕ
ПРАКСЕ
51–69

Velibor Prelić

VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ IN THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Велибор Прелић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ

69–82

VARIA

Roderick Charles Lawford

“PERVERTING THE TASETE OF PEOPLE”: LĂUTARI AND THE BALKAN
QUESTION IN ROMANIA

Родерик Чарлс Лофорг

„ИЗВИТОПЕРЕЊЕ УКУСА ЉУДИ“: LĂUTARI И БАЛКАНСКО ПИТАЊЕ У
РУМУНИЈИ

85–120

Aleksandar Vasić

THE MAGAZINE „SLAVENSKA MUZIKA“ (1939–1941) IN THE HISTORY OF
SERBIAN MUSIC PERIODICALS

Александар Васић

ЧАСОПИС „СЛАВЕНСКА МУЗИКА“ (1939–1941) У ИСТОРИЈИ СРПСКЕ
МУЗИЧКЕ ПЕРИОДИКЕ

121–147

Uroš Ćemalović

CREATIVITY AND OWNERSHIP – PROTECTING OF RIGHTS IN MUSICAL
WORKS IN THE EUROPEAN UNION FROM DIGITIZATION TO ARTIFICIAL
INTELLIGENCE

Урош Ђемаловић

КРЕАТИВНОСТ И ВЛАСНИШТВО – ЗАШТИТА АУТОРСКИХ ПРАВА ЗА
МУЗИЧКА ДЕЛА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ ОД ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ДО ВЕШТАЧКЕ
ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

149–162

НАУЧНА КРИТИКА И ПОЛЕМИКА / SCIENTIFIC REVIEWS AND
POLEMICS

Ташјана Субојин-Голубовић

ВЕСНА САРА ПЕНО, КЊИГА ИЗ КОЈЕ СЕ ПОЈЕ. ПОЈАЧКИ ЗБОРНИЦИ У
ВИЗАНТИЈСКОМ И СРПСКОМ МУЗИЧКОМ НАСЛЕЂУ,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-49-9

165–169

Маријана Кокановић Марковић

НАТАША МАРЈАНОВИЋ, МУЗИКА У ЖИВОТУ СРБА У 19. ВЕКУ. ИЗ
МЕМОАРСКЕ РИЗНИЦЕ, НОВИ САД, МАТИЦА СРПСКА,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-7946-275-6

171–174

Мелија Милин

IVANA MEDIĆ, ТЕОРИЈА И ПРАКСА GESAMTKUNSTWERKA У XX I XXI VEKU.
OPERSKI CIKLUS SVETLOST / LICHT KARLHAJNSA ŠTOKHAUZENA,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-33-8

175–178

Ивана Медућ

MIRJANA ŽIVKOVIĆ I IVICA PETKOVIĆ, HARMONIJA NA DIRKAMA,
БЕОГРАД, КРЕАТИВНИ СЕНТАР, 2019.

ISBN 979-0-802019-05-8

179–180

Јелена Јовановић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА: БАШТИНА, ЗВУК,
МИСАО, РЕЧ, СЛИКА, ТРАЈАЊЕ. СВЕЧАНА АКАДЕМИЈА ПОВОДОМ
150-ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА. БЕОГРАД, НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ И
КАТЕДРА ЗА ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈУ ФМУ, 2. ДЕЦЕМБАР 2019.

181–185

IN MEMORIAM

Мелија Милин

ЈЕЛЕНА МИЛОЈКОВИЋ ЂУРИЋ
(БЕОГРАД, 2. ДЕЦЕМБАР 1931 – КОЛЕЏ СТЕЈШОН, ТЕКСАС, 22. ЈУН 2019)
189–192

Надежда Мосусова

ЕЛЕНА ГОРДИНА
(МОСКВА, 9. ФЕБРУАР 1939 – МОСКВА, 10. ДЕЦЕМБАР 2019)
193–197

Јелена Михајловић Марковић

МИРЈАНА ЖИВКОВИЋ
(СПЛИТ, 3. МАЈ 1935 – БЕОГРАД 26. АПРИЛ 2020)
199–205

Најнаша Марјановић

ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ
(ПАНЧЕВО, 25. НОВЕМБАР 1929 – БЕОГРАД 1. АВГУСТ 2020)
207–211

IVANA MEDIĆ

ТЕОРИЈА И ПРАКСА GESAMTKUNSTWERKA U XX I XXI Veku:
ОПЕРСКИ СИКЛУС SVETLOST / LICHT KARLHAJNCA ŠТОКХАУЗЕНА

БЕОГРАД: МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ SANU, 2019.

ISBN 978-86-80639-33-8

Пред нама је нова монографија више научне сараднице Музиколошког института САНУ, ауторке која се до сада исказала као музиколог изузетно широких интересовања – тако да њен плодни опус обухвата радове у тематском распону од стваралаштва истакнутих композитора XX века у свету и код нас – Дмитрија Шостаковича (Дмитрий Шостакович), Алфреда Шниткеа (Альфред Шнитке), Сергеја Прокофјева (Сергей Прокофьев), Јосипа Славенског и Василија Мокрањца – до области популарне и „квантне музике“. Исто тако, уредила је неколико зборника радова, међу којима су издања о српској музици и Радио Београду и о стваралаштву Јосипа Славенског, а била је и коуредница зборника о музици Балкана и о савременим студијама популарне музике. Књига која се овде приказује појавила се само две године после ауторкине монографије о полистилизму и метапурализму у касној совјетској симфонијској музици, а већ се најављује скорашње објављивање нове студије посвећене српским композиторима који су емигрирали из земље последњих деценија. Већ сами наслови ових књига демонстрирају велику ауторкину научну радозналост и из ње проистеклу обраду разноврсних тема којима она приступа с пуно елана и с темељном припремом.

У Уводу монографије о гезамткунстверку у XX и XXI веку Медићева упознаје читаоце са својом раном фасцинацијом остварењима таквог концепта, што је вероватно било уско повезано с личним открићем маштовитог и раскошног музичкодрамског Вагнеровог (Richard Wagner) опуса. Ауторка напомиње да је други извор ове студије наклоност коју осећа према музичким остварењима Карлхајнца Штокхаузена (Karlheinz Stockhausen), истакнутог авангардисте друге половине XX века, и то посебно према његовом оперском циклусу – хепталогии *Свейлоси* (1977–2003), с поднасловом *Седам дана недеље* – који без сумње носи битне карактеристике гезамткунстверка. То своје дело гигантских димензија које траје око тридесет сати (скоро двоструко дуже од Вагнерове *Тејралоије*) Штокхаузен је, по примеру Вагнера, осмислио у митолошком руху, а поред тога што је сваки лик окарактерисао посебним музичким материјалом тј. лајтмотивима, сâм је написао либрето, осмислио мимику, гестику и кореографију протагониста, чак и костиме који су функционално повезани с изабраним симболима и светлосном режијом. Штокхаузеов оперски циклус, компонован од 1977. до 2003. године, никада није интегрално изведен, што не представља изненађење; ипак, могло се сазнати да је у јуну 2019. изведен у Амстердаму, у скраћеној верзији, у трајању од само (!) петнаест часова.

Поред тога што су у Уводу књиге изложени мотиви Иване Медић да приступи овом сложеном сценском пројекту, у њему су описани и радни

сусрети које је она имала са Штокхаузеном 2004. године, током одржавања његовог курса у Киртену (Немачка), да би се потом увело у тему подсећањем на значај и утицајност Вагнеровог концепта гезамткунстверка, како у сфери теорије, тако и на пољу композиционе праксе. Суочена с превеликом слободом означавања многих остварења XX века термином гезамткунстверк, ауторка је у Уводу објаснила да се определила за тумачење тог појма у кључу романтизма и модернизма, као и са становишта теорија авангарде у уметности, посебно у музици. Наиме, она сматра да су дела тог концепта допринела конституисању модернизма и уочава да су тежње ка реализацији такве концепције биле најјасније у преломним тренуцима модернизма. Поред тога, Медићева тај концепт сагледава и као естетичку замисао која је од самог свог настанка конотирала изванредан авангардни набој, мада то није било увек у првом плану јер је била уграђена у дела различитих стилских карактеристика. Иако је гезамткунстверк преокупирао и уметнике из других области, ауторка се определила да за аналитичко разматрање узме у обзир само дела композитора, тј. уметника „потеклих из музичке уметности“, наследника Рихарда Вагнера. С обзиром на то да је ауторка по образовању музиколог, као и на чињеницу да у различитим уметничким врстама постоје специфични терминолошки проблеми који би изискивали додатна усклађивања, разлози за овакву одлуку разумљиви су. Поред тога, ауторка истиче да је била свесна чињенице да је после Вагнера дошло до различитих тумачења гезамткунстверка и да се не може сваки од мноштва пројеката сједињавања уметности означити тим именом, због чега је тежила одређивању граница тог појма.

У првом делу књиге Медићева је размотрила филозофске и уметничке изворе гезамткунстверка и његово идеолошко залеђе, као и еволуцију појма и начине практичне реализације тог типа дела. У ток излагања укључила је, као посебно значајну, класификацију вишемедијске уметности коју је изложио Владан Радовановић. Тај аутор, који је готово цео свој стваралачки ангажман посветио теми синтезе уметности, сматра да у позоришту, опери, балету и филму укључене уметности нису стопњене већ да увек једна од њих доминира (у опери – музика, у позоришту – књижевност, у филму – слика). Поред тога, Радовановић истиче да се од педесетих година XX века у ове синкретизме више не укључују целовите уметности, већ се комбинују медији који су обично лабаво повезани, као у микстмедију. Сам Радовановић је сковао термин „синтезијска уметност“ за своја и друга вишемедијска дела у којима су уметности међусобно равноправне и чији је аутор само један.

Медићева наводи различите дефиниције гезамткунстверка које су најчешће дивергентне, покушавајући да их подведе под неколико заједничких именитеља. У том смислу посебну пажњу посвећује ставовима Харалда Земана (Harald Szeemann), Александра Флакера, Бориса Гројса (Борис Гройс) и Мишка Шуваковића, истичући утопијски карактер као суштинску одлику гезамткунстверка, поред често навођених магијско-ритуалистичких својстава, као и друштвено-трансформишућих аспирација.

У наставку првог дела књиге, разматрајући опусе Вагнерових следбеника, Ивана Медић у њиховим делима уочава контрапунктски однос медијских

линија којим се удаљавају од преовлађујућег паралелног. Тако ауторка прати рад Александра Скрјабина (Александр Скрјабин), његове теоријске и практичне делатности на том пољу, кроз анализу *Мистеријума*, тј. Уводног чина за то недовршено дело, захватајући и друга композиторова дела која су водила ка *Мистеријуму* – Прву симфонију, *Божанственоу њојму* и Пету симфонију – *Прометјеј (Појму вайре)*. Поред Скрјабиновог остварења, Медићева је изабрала за анализу и драму с музиком *Срећна рука* Арнолда Шенберга (Arnold Schönberg), богато контекстуализујући своје излагање о оба та дела.

Први део књиге се завршава краћим прегледом реализација гезамткунстверка између два светска рата. Ауторка преузима провокативна мишљења Гројса, Флакера и неких других писаца да у међуратном периоду више не настају дела као што су *Мистеријум* или *Срећна рука* зато што се утопијски пројекат гезамткунстверка пренео на област друштвенополитичке утопије. Према њима, у земљама у којима је постојала наглашена склоност према том уметничком концепту – у Немачкој и Русији – и у којима су власт преузели тоталитарни режими, дошло је не само до спутавања и/или гушења авангарде, већ и до трансформације првенствено уметничког пројекта гезамткунстверка у подухват изградње целокупног друштва. Тако ауторка тврди да су идеолози тих режима тада преузели сан авангардиста о друштвеној улози уметности и као једино дозвољено уметничко дело градили – друштвени поредак! Наравно, поставља се питање да ли се он уопште може назвати уметничким делом. Наводи се и запажање да су совјетски масовни спектакли – слетови – такође били осмишљени као гезамткунстверк.

У другом, краћем делу књиге, Ивана Медић се усредсређује на оперски циклус *Свејлосџ* Карлхајнца Штокхаузена, сагледавајући га у контексту његових ранијих значајних остварења, уз расправљање његове позиције у односу на постмодернистичку парадигму која је била актуелна у доба настајања тог амбициозног дела. Ауторка тврди да дела тог композитора, не само *Свејлосџ*, настала после 1970. године, немају додирних тачака са постмодернистичком „идеологијом“ (ову реч ставља под наводнике) јер је Штокхаузен и даље желео да промени, освести и поправи свет. Дакле, остао је заговорник великих модернистичких нарација, истовремено у политичком погледу избегавајући да се стави на страну левице 1968. године. У списима тог композитора ауторка уочава дијалектику рационалног и ирационалног дискурса, чије изворе проналази у идејама немачког романтизма, хришћанским и другим религиозним и мистичким списима, њу ејд текстовима и сличним публикацијама. Анализирајући Штокхаузенов рад с формулама, посебно са „суперформулом“ као „генетичким кодом композиције“, И. Медић указује на то да је тај принцип осмишљен као средство које ће допринети повезаности и целовитости целог тог обимног оперског циклуса. Пронашла је и композиторове текстове о суштинској важности остварења идеје о контрапункту уметности, тј. медија, чиме се он приближава ранијим ауторима који су тежили реализацији гезамткунстверка. У наставку Медићева сажето, али аналитички сврсисходно, уз музиколошка тумачења, приказује седам опера тог циклуса, посебно се задржавајући на финалном делу, опери *Негеља*.

У закључку монографије ауторка сумира резултате свог проучавања Штокхаузеновог оперског циклуса, истичући да је *Свејлосџ* изванредно комплексно и хетерогено остварење, како на текстуалном и визуелном, тако и на музичком плану; да извире из европске авангарде ранијих деценија чији је значајан учесник био и сâм Штокхаузен; да је композитор желео да креира моћан ритуал огромних размера у који би чак укључио цело човечанство, због чега је подражавао музичке дијалекте којима се служе одређене заједнице, не користећи при томе цитате. Медићева примећује и да сценска дешавања у овој композицији делују местимично независно од музике и радње, што оставља утисак микстмедија, а не узорно обједињеног дела. Она се у завршним разматрањима још једном осврће на парадоксалну позицију *Свејлосџ* у односу на постмодернистичку естетику, све доминантнију током дугог периода настајања дела – јер је то у основи дело у коме опстаје или се, према речима ауторке, „рестаурише“ авангардно мишљење.

Својом монографијом о оперском циклусу *Свејлосџ* Карлхајнца Штокхаузена, опсервираном у контексту теорије и праксе гезамткунстверка, Ивана Медић се представила као врло компетентан истраживач једне сложене и свакако битне проблематике уметничког стваралаштва и естетике после Рихарда Вагнера. Да би се изабрано дело што прецизније и свестраније сагледало, било је потребно музичким анализама додати велики број интересантних, па и бизарних података о текстуалној подлози и аспектима сценског извођења, тако да ова монографија садржи, поред озбиљних музиколошких расправа, и незаобилазне колоритне описе који допуњују општу слику. Драгоценост је што су у књигу укључени фрагменти разговора које је ауторка водила са Штокхаузенем, чиме је омогућен увид у лични однос композитора према свом делу. Књига отвара многа питања, дајући и одговоре на њих, али остављајући их истовремено отвореним за даља проучавања која ће без сумње и подстаћи. Написана је језиком приступачним ширем академском кругу читалаца, прегледна је, логично структурирана и са јасним образложењима изложених тврдњи. Међу прилозима на крају књиге налазе се, поред фотографија из личне ауторкине колекције, обимног резимеа на енглеском језику и регистра имена (с навођењем имена фонетски и у оригиналу, пошто су у књизи дата само у фонетском виду), и два вредна записа разговора које је Медићева водила с Карлхајнцем Штокхаузенем и музикологом Ричардом Тоупом (Richard Toop).

Мелија Милин

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78

МУЗИКОЛОГИЈА : часопис Музиколошког
института САНУ = Musicology : journal of the Insti-
tute of Musicology SASA / главни и одговорни
уредник = editor-in-chief Александар Васић. - 2001,
бр. 1- . - Београд : Музиколошки институт САНУ,
2001- (Београд : Скрипта Интернационал). - 25 cm

Полугодишње. - Текст на срп. и више светских
језика. - Друго издање на другом медијуму:
Музикологија (Online) = ISSN 2406-0976
ISSN 1450-9814 = Музикологија
COBISS.SR-ID 173918727
